

ul. Wąskowicki 93, tel. 52 22 186
www.zawackie.pl
REGON 1415786
KRS 0000041633
NIP 82 1090 1508 0000 0000 5002 0244

prof. J. J. J. J. J.
1x 105
/

adres siostry?
2.1/1

Włodawek
WSKAK
PWK Toruń

Nowicka Maria
ps. „Marlena”

U: 482/482 Pom.

**SPIS ZAWARTOŚCI
TECZKI**

Nowicka Maria
.....
J-2-482/482 Pom.
.....
Włocławek GYSK
.....

I./1. Relacja *l. 3 s. 1-6*

I./2. Dokumenty (sensu stricto) dotyczące relatora —

I./3. Inne materiały dokumentacyjne dotyczące relatora *l. 1 s. 1*

II. Materiały uzupełniające relację *l. 8 s. 1-9*

III./1. Materiały dotyczące rodziny relatora —

III./2. Materiały dotyczące ogólnie okresu sprzed 1939 r. —

III./3. Materiały dotyczące ogólnie okresu okupacji (1939-1945) —

III./4. Materiały dotyczące ogólnie okresu po 1945 —

III./5. Inne ... —

IV. Korespondencja

.....
.....
.....

V. Nazwiskowe karty informacyjne *l. 28*

VI. Fotografie *album i ikonografii*

I/1. Relacja

1. Relacja o Marii Nowickiej spisana przez Halinę Sarnecką (z ob. Kubiśak) z VII 1980 r. (data wpływu) relp. ang. k. 3 s. 1-6
2. Wypis

ARCHIWUM

Elżbiety Zawackiej

poz. 482/11

data wstępu

vii-80

1905

Maria Nowicka, urodzona w Berlinie, córka Młodych i Młodych Rudkino Nowickich zamieszkała po I wojnie światowej we Wrocławiu.

Maria Nowicka ukończyła w 1926 studia z zakresu historii na Uniwersytecie w Poznaniu i jako s. młoda nauczycielka (st. naucz.) rozpoczęła pracę w Prywatnym Gimnazjum żeńskim im. Królowej Jadwigi w Poznaniu.

W 1935 r. przenieść się do Terenów gdzie objęła pracę w Gimnazjum państwowym (?) i gdzie uczyła się do wybuchu wojny.

Podczas wojny pracowała jako kasjerka w niemieckim sklepie (?) a 2.V.43 została aresztowana przez Gestapo i osadzona na Forcie 10 w Poznaniu, a następnie w więzieniu

Szede, ze obywatelskie dane o pracy zawodowej M. S. powinny sie znajdowac w aktach personalnych KWS Tomnickiego.

Daty, ktore podawalam sa poza miodzeniem i nieprecyzjosciami pracy tylko przyblizone.

Szede, ze obywatelskie dane moglyby podac siostra:

Zofia Tomicka
ul. Marchlewskiego 34/17
87-800 Wloclawek

Zauwazam, ze jest po zawale serca i b. trudno przetrzymac wartal smierc Marysi (nie Matleny!)

ks.

Maria Nowicka (ur. w 1905r) ukończyła studia w zakresie biologii mając 21 lat życia; od tego czasu pracowała w zbliż. miejscu jako nauczycielka szkół Średnich.

Była nauczycielką z prawdziwego po-
 -mowania i z wielkim oddaniem kształciła młodzież nie tylko ucząc, ale i wychowując przede wszystkim, własnym przykładem metelności, skromności i ofiar-
 -ności.

Patym Sercem była też oddana pracy społecznej w PZK, w której obok działalności organizacyjnej wykasała także możliwości artystyczno-teatralne.

Opracowywała piękne inscenizacje do wielu utworów, które potem wystawiała m. in. na obszarach wschodnich po terenie A. W. M. Gdańsk.

Wspomnienie miało pogodno, w życiu

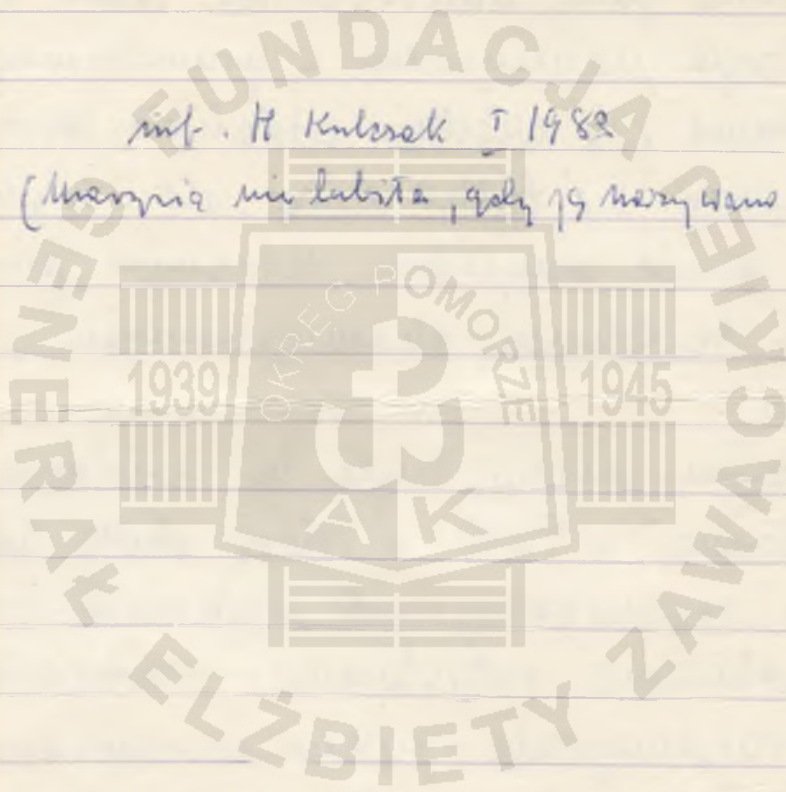

6

Kłoseńskim przyznał, w sprawie którejś
zawsze gotowa pomoc, gdzie to było
potrzebne.

inf. H. Kulerek 7 1982

(Memoriał mi. Lubka, g. 19 m. Mary Hans Marling)

I/3. Same materiały dokumentacyjne
- Nowicka Maria

1. Wypis z akt gestapowski (dotyczących do relacji M. Marszałkowskiej) sporządzone przez Elżbietę Zawacką, ręk. oryg. k. 1 s. 1-2

Mowicka Maria

rapport 2 akt gertepowstich / (dokument de relais
M. Maronitowski)

3. Die kaufmännische Angestellte Maria Mowicka aus Leslau, Adolf Hitler Strasse 11, ledig, geboren am 26. Mai 1903 in Berlin (deutsche Schutzangehörige polnischen Volkstums, angeblich nicht bestraft, vorläufig festgenommen am 3. Mai 1943)

seit dem 1. November 1943 auf Grund des Haftbefehls des Reichsstatthalters (Generalstaatsanwalt) im Reichsgau Wartheland vom 1. November 1943 - 2075 21/43 - in Untersuchungshaft, zuletzt in der Untersuchungsgefängnisanstalt in Leipzig 53, Moltkestrasse 47, bisher ohne Verteidiger, Klage nicht an, als Polin in den Jahren 1942 und 1943 im Reichsgau Wartheland ... Kriegsspionage getrieben zu haben

... die Mowicka hat für eine Nachrichtenorganisation der polnischen Widerstandsbewegung militärische und wirtschaftliche Nachrichten gesammelt

... die angebeschuldigte Mowicka hat vor dem Krieg als Angehörige der PTK Unterricht in der weiblichen vormaligen Erziehung erteilt. Seit dem Jahre 1941 ist sie im Rahmen der PTK nachrichtendienstlich tätig geworden. Sowohl die Elisabeth Zawacki als auch die Helene Kulorak, die sie beide aus der Vorkriegszeit kannte, hatten sie von neuem für die PTK gewonnen. Mit der Kulorak führte sie in der Folgezeit den am

dem Sonderband II in 9) 29/45 ²erheblichen umfang-
reichen Briefwechsel insbesondere auch über den
Wirkten der illegalen Organisation

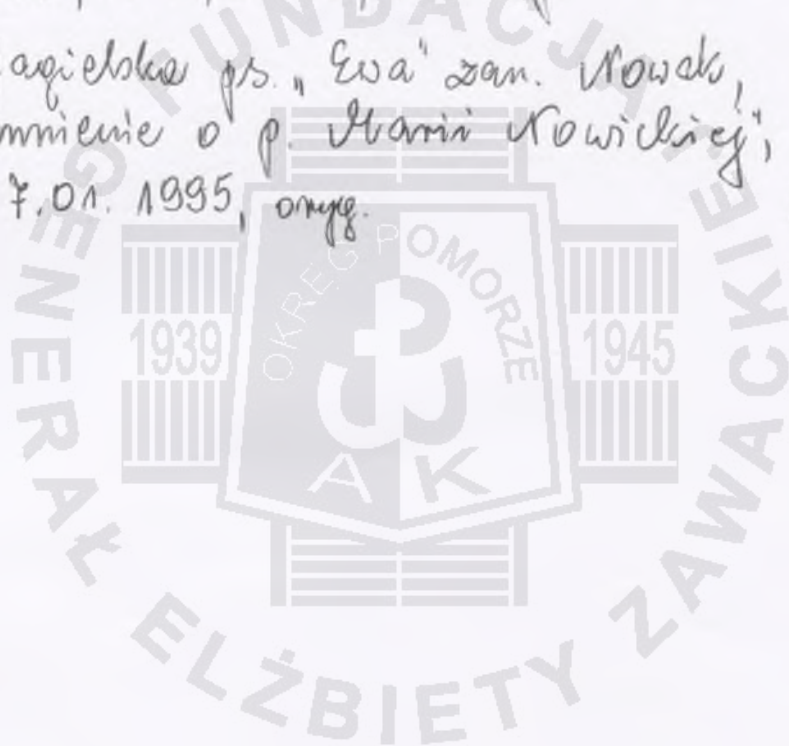
Die Angeordnete Mowicka hat sich, wie sie zugegeben
hat, für eine Tätigkeit im Nachrichtendienst herge-
geben, weil sie sich als Polin darn verpflichtet fühlte.

(Erlaubt a. Jawacka)

II. Materiały wspomniawcze - Nowicka Maria

1. Próba biografii Marii Nowickiej autorstwa Elżbiety Zawackiej, mpis oryg + kop. k. 4 s. 1-4
2. E. Zawacka, biogram Nowickiej Marii, [4:] Stow. biograficzny konspiracji pomorskiej 1939-1945, Wyd. SIAPAK t.X, Tomii 1996, cz. 2, s. 130, kserokop. k. 1 s. 5-6
3. Irene Jagielska ps. "Ewa" zam. Nowak, "Wspomnienie o p. Marii Nowickiej", mpis z 7.01.1995, oryg. k. 3 s. 7-9

Próba biogramu

przekazana do Komisji
XII 80 1

Nowicka Maria ps. Marlena

urodz. 26 maja 1905 r. w Berlinie, córka Władysława i Władysławy
z d. . . . . nie zamężna.

Zmarła w grudniu 1978 r, w Włocławku.

Po I wojnie światowej zamieszkała z rodzicami w Włocławku, gdzie ukończyła gimnazjum w 1923 r. Studia w zakresie biologii ukończyła na Uniwersytecie Poznańskim. Pracę nauczycielską podjęła w 1926 r. w Prywatnym Gimnazjum Żeńskim w Poznaniu. Około roku 1935 przeniosła się do Torunia, gdzie uczyła do wybuchu wojny w Gimnazjum im. Królowej Jadwigi.

M. Nowicka była długoletnią instruktorką Przysposobienia Wojskowego Kobiet w stopniu przewodniczki, uzyskała II stopień wykszolenia instruktorskiego. Pełniła do 1939 r. funkcję komentantki PWK miasta Torunia. M.in. prowadziła w latach 1938/39 obozy wędrownie dla toruńskich powiaczek na terenie Wolnego Miasta Gdańska.

W czasie okupacji mieszkała z rodziną w Włocławku, gdzie pracowała jako Polka w sklepie niemieckim.

(Niestety autorka biogramu nie uzyskała informacji o udziale "Marleny" w tajnym nauczaniu, co zapewne miało miejsce). Od grudnia 1941 r. "Marlena" była zaprzysiężoną uczestniczką ZWZ AK. Zorganizowała na terenie Włocławka ogniwo siatki samodzielnej komórki wywiadowczej, tworzonej przez byłe instruktorki PWK z centralą w Poznaniu. ¹⁾ Do siatki tej wciągnęła byłe instruktorki PWK, m.in. z terenu Torunia i Inowrocławia. ²⁾

W 1942 r. objęła również funkcję kierowniczką referatu Wojskowej Służby Kobiet w Sztabie Inspektoratu Włocławek AK. ³⁾

"Marlena została aresztowana 3 maja 1943 r. w związku z wyspą poznańskiej centrali wywiadowczej, którą kierowała Maria Marszałkowska ⁴⁾. Przebywała na śledztwie w Forcie VII w Poznaniu, skąd została przewieziona z grupą kobiet tej samej sprawy do więzienia w Lipsku i tam oczekiwała na rozprawę Volksgerichtshofu, która groziła wyrokiem śmierci za "Landeswerrat"

Wyzwolona 18 kwietnia 1945 r. przez wojska amerykańskie przeszła przez kobiecy obóz wojskowy w Oberlangen, skąd wróciła do Polski w październiku 1945 r.

Po wojnie podjęła pracę w Państw. Liceum Ogólno-Kształcącym im. Kościuszki, następnie pracowała na Studium Przygotowawczym do Studiów Wyższych, potem na Studium Nauczycielskim w Toruniu jako wykładowca biologii.

Była bardzo ceniona jako wybitna nauczycielka. Jej uczniowie z reguły dostawali się na studia medyczne i biologiczne. Prowadziła działki doświadczalne i znakomitą pracownię biologiczną. U Marii odbyło się wiele konferencji krajowych dla kierowników wojewódzkich sekcji biologicznych (W O D K O) Została odznaczona Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski.

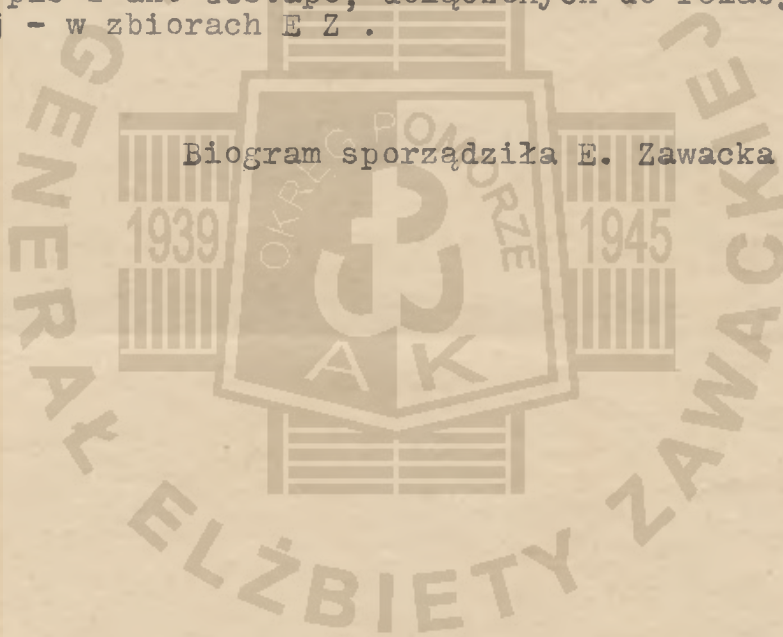
1/ zob. M. Wozniak, Polskie Organizacje Wojskowe w Wielkopolsce w latach okupacji hitlerowskiej /w/ Studia i materiały do dziejów Wielkopolski z. 20 str. 201.

2/ relacje H. Kulczak, J. Bednarskiej, H. Giełwanowskiej, J. Rychłowskiej i H. Grochowskiej w zbiorach autorki biogramu E Z

3/ informacja płk. M. Wittek, szefa WSK KG AK, relacje M. Przedlackiej i H. Melzackiej w zbiorach E Z .

4/ wypis z akt Gestapo, dołączonych do relacji M. Marszałkowskiej - w zbiorach E Z .

Biogram sporządziła E. Zawacka 10.XI.1980 r.

Nowicka Maria ps. Marlana (1905-1978)

urodz. 26 maja 1905 r. w Berlinie, córka Władysława i Władysławy z d. . . . . ; nie zamężna.

Zmarła w grudniu 1978 r, w Włocławku.

Po I wojnie światowej zamieszkała z rodzicami w Włocławku, gdzie ukończyła gimnazjum w 1923 r. Studia w zakresie biologii ukończyła na Uniwersytecie Pomnańskim. Pracę nauczycielską podjęła w 1926 r. w Prywatnym Gimnazjum Żeńskim w Poznaniu. Około roku 1935 przeniosła się do Torunia, gdzie uczyła do wybuchu wojny w Gimnazjum im. Królowej Jadwigi.

M. Nowicka była długoletnią instruktorką Przysposobienia Wojskowego Kobiet w stopniu przewodniczki, uzyskała II stopień wykszolenia instruktorskiego. Pełniła do 1939 r. funkcję kometantki PWK miasta Torunia. M.in. prowadziła w latach 1938/39 obozy wędrowne dla toruńskich powiaczek na terenie Wolnego Miasta Gdańska.

W czasie okupacji mieszkała z rodziną w Włocławku, gdzie pracowała jako Polka w sklepie niemieckim.

(Niestety autorka biogramu nie uzyskała informacji o udziale "Marleny" w tajnym nauczaniu, co zapewne miało miejsce). Od grudnia 1941 r. "Marlena" była zaprzysiężoną uczestniczką ZWZ AK. Zorganizowała na terenie Włocławka ogniwo siatki samodzielnej komórki wywiadowczej, tworzony przez byłe instruktorki PWK z centralą w Poznaniu. 1) Do siatki tej wciągnęła byłe instruktorki PWK, m.in. z terenu Torunia i Inowrocławia. 2)

W 1942 r. objęła również funkcję kierowniczki referatu Wojskowej Służby Kobiet w Sztacie Inspektoratu Włocławek AK, 3) *wprowadzone do jej hetmana przez Sufę WSK P.A. P.K. w Warszawie.* M. Marlana została aresztowana 3 maja 1943 r. w związku z wyspą poznańskiej centrali wywiadowczej, którą kierowała Maria Marszałkowska 4). Przebywała na śledztwie w Fercie VII w Poznaniu, skąd została przewieziona z grupą kobiet tej samej sprawy do więzienia w Lipsku i tam oczekiwała na rozprawę Velksgerichtshofu, która groziła wyrokiem śmierci za "Landeswerrat"

Wyzwolona 18 kwietnia 1945 r. przez wojska amerykańskie przeszła przez kobiecy obóz wojskowy w Oberlangen, skąd wróciła do Polski w październiku 1945 r.

Po wojnie podjęła pracę w Państw. Liceum Ogólno-Kształcącym im. Kościuszki, następnie pracowała na Studium Przygotowawczym do Studiów Wyższych, potem na Studium Nauczycielskim w Toruniu jako wykładowca biologii.

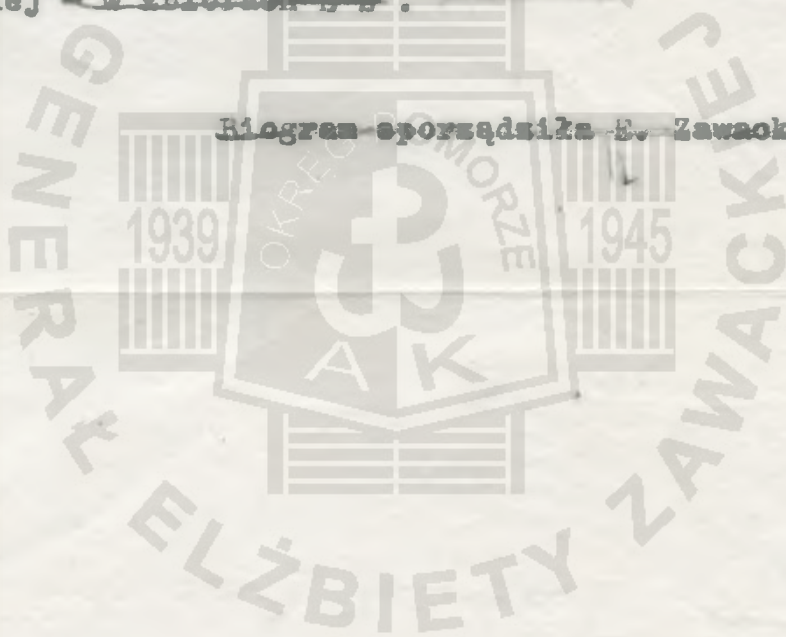

Była bardzo ceniona jako wybitna nauczycielka. Jej uczniowie z reguły dostawali się na studia medyczne i biologiczne. Prowadziła działki doświadczalne i znakomitą pracownię biologiczną. U ^MMartki odbyło się wiele konferencji krajowych dla kierowników wojewódzkich sekcji biologicznych (W O D K O) Została odznaczona Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski.

Zbiory E Zawackiej:

- 1/ ~~not.~~ M. Wozniak, Polskie Organizacje Wojskowe w Wielkopolsce w latach okupacji hitlerowskiej /w/ Studia i materiały do dziejów Wielkopolski z. 20 str. 201.
- 2/ relacje H. Kulczak, J. Bednarskiej, H. Giełwanowskiej, J. Rychłowskiej i H. Grochowskiej w zbiorach autorski biogramu E
- 3/ informacja płk. M. Wittek, szefa WSK KG AK, relacje M. Przedlackiej i H. Melzackiej w zbiorach E Z .
- 4/ wypis z akt Gestapo, dołączonych do relacji M. Marszałkowskiej - w zbiorach E Z .

Biogram sporządziła E. Zawacka 10.XI.1980 r.

Nowicka Maria ps. „Marlena” (1905–1978),
wywiadowczyni siatki KG AK, kier. Ref. WSK
Insp. AK Włocławek.

Urodzona 26 V 1905 r. w Berlinie; córka Władysława i Władysławy. Po pierwszej wojnie światowej rodzina Nowickich osiedliła się we Włocławku. Tam Maria w 1923 r. ukończyła gimnazjum humanistyczne. Studia w zakresie biologii ukończyła na Uniwersytecie Poznańskim. Pracę nauczycielską podjęła w 1926 r. w prywatnym gimnazjum im. Królowej Jadwigi w Poznaniu. W 1934 r. przeniosiła się do Torunia, gdzie uczyła w prywatnym gimnazjum żeńskim Marii Eckmanowej, a potem w Państwowym Gimnazjum Żeńskim im. Królowej Jadwigi aż do wybuchu wojny.

Maria była od końca lat 20-tych społecznie pracującą wybitną organizacyjnie i szkoleniowo instruktorką PWK o uzdolnieniach artystyczno-teatralnych; prowadziła ochotnicze hufce szkolne PWK, a w Toruniu pełniła dodatkowo funkcję koreferentki Koła Lokalnego PWK, sprawnie przez nią rozbudowanego. W latach 1938–1939 prowadziła w czasie wakacji dla toruńskich i poznańskich pewiaczek obozy wędrowne PWK o zadaniach kulturalno-oświatowych, odwiedzające polskie wsie Wolnego Miasta Gdańsk. Była prawdopodobnie zaprzysiężona do tajnej dywersji pozafrontowej. Jako instruktorka PWK była zmobilizowana do pomocniczej służby wojskowej (udział w kampanii wrześniowej nie znany).

W czasie okupacji mieszkała z rodzicami we Włocławku, pracując jako kasjerka w sklepie niemieckim. W grudniu 1941 r. została zaprzysiężona w ZWZ, wprowa-

130

Słow. brog. komap. pomorskiej
1939-1945, Toruń 1996, w. 2

6

dzona przez Halinę Kulczakównę, instruktorkę PWK z Rawicza, jako wywiadowczyni samodzielnej, ale w gestii KG AK działającej eksterytorialnej komórki wywiadowczej, mającej centralę w Poznaniu. (Strukturę tę utworzyła grupa instruktorek PWK, przeważnie mieszkających na terenie Wielkopolski, a kierowała nią Maria Marszałkowska; uczestniczyła w niej również autorka biogramu, jako warszawska kurierka na Poznań, Śląsk i Rzeszę Niemiecką). W 1942 r. szef WSK KG AK Maria Wittekówna (przedwojenna Komendantka Naczelna PWK) zaczęła obsadzać wówczas utworzone nowe stanowiska kierowniczek Referatów WSK w Okręgach. Nowicka, jako instruktorka PWK o wysokim stopniu przewodniczki, została wyznaczona na drugą, obok wywiadowczej, funkcję w Sztapie Okręgu Pomorskiego i zaopatrzona w potrzebne instrukcje. Tej drugiej funkcji Nowicka jednak faktycznie nigdy nie pełniła. (Być może po letnich aresztowaniach pomorskich 1942 r., obejmujących także Sztap Okręgu, informacja o nominacji Nowickiej w ogóle tam nie dotarła. Kierowniczką Referatu WSK Okręgu została dopiero w 1944 r. Halina Krzeszowska). Na razie Nowicka pełniła funkcję kierowniczką Referatu WSK na ograniczonym terenie Insp. Włocławskiego — w kontakcie z szefem Wydziału Łączności Konspiracyjnej KO Pomorze, Gustawem Olszewskim ps. „Gracjan”, (używającego dla WSK ps. „Zośka”). Według relacji Spryszyńskiej i Melzackiej uruchomiła tu punkty sanitarne. Utworzyła też sekcję łączności, wywiadu, gospodarczo-kwatermistrzowską i opieki nad uwięzionymi. Organizowała także Obwód Inowrocław (wówczas będący Inspektoratem), gdzie wyznaczyła na kierowniczkę Referatu WSK Genowefę Jaworską. Tamże, działając równocześnie jako członkini siatki poznańskiej, powołała do niej instruktorkę PWK Halinę Giełwanowską, Janinę Rychłowską, Helenę Grochowską (dostarczyły m.in. plan lotniska wojskowego w Inowrocławiu).

Nowicka została aresztowana w domu we Włocławku przez gestapo poznańskie dnia 2 V 1943 r. i zabrana do Poznania, osadzona w Forcie VII. (Jak się okazało w śledztwie, u kuriera Komendy Głównej, Stefana Łamaszewskiego ps. „Ryszard”, aresztowanego w Królewcu, a mającego kontakt do Nowickiej, w czasie rewizji znaleziono jej adres). Przeszła godnie ciężkie śledztwo w poznańskim „Domu Żołnierza”, potem przewieziona z grupą kobiet z tej samej sprawy do więzienia w Lipsku. Tam otrzymała wyrok śmierci, oskarżona razem z aresztowaną H. Kulczak, E. Zawacką (nie uchwyconą) i innymi członkiniami zespołu PWK o zdradę stanu. Nowicka przyznała się do zbierania informacji wojskowych, oświadczając, że czuła się do tego zobowiązana jako Polka. Uwolniona razem z grupą więźniarek poznańskich przez wojska amerykańskie została przewieziona do obozu amerykańskiego, potem brytyjskiego. Tam udało się jej nawiązać kontakt z obozem jeńców — kobiet AK w Burgu. (Przeniesiono je potem do innych obozów). Nowicka uczyła w Darmstadt w szkole obozowej, zorganizowanej przez komendantkę obozu kpt. Marię Roerichową ps. „Ina”. Do Polski powróciła w październiku 1945 r. Zgłosiła się do dyspozycji Kuratorium Szkolnego w Toruniu. Po wyzdrowieniu podjęła w r. szk. 1946/1947 nauczanie biologii w Państwowym Liceum Ogólnokształcącym w Toruniu. Pełna zapału do pracy wstąpiła do PPS (po „zjednoczeniu” była członkinią PZPR). Pracowała również na Kursach Przygotowawczych do Studiów dla młodzieży robotniczo-chłopskiej, a po ich likwidacji jako wykładowca biologii na Studium Nauczycielskim. Była wybitną organizatorką zajęć metodycznych dla nauczycieli,

zorganizowała pracę w toruńskim Ogrodzie Botanicznym. Zmarła będąc na emeryturze w grudniu 1978 r.

Odnaczona Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski.

AP AK, T.: Bednarska-Kentzer J., Giełwanowska-Drygasowa H., Grochowska H., Kulczakówna H., Marszałkowska M., Melzacka-Szewczykowa H., Nowicka M., (fragmenty akt gestapo), Spryszyńska-Przedlacka M.; W o ź n i a k M., *Polskie organizacje wojskowe w Wielkopolsce w latach okupacji hitlerowskiej (1939-1945)*, [w:] *Studia i materiały do dziejów Wielkopolski i Pomorza*, (20) t. X: 1971, z. 2, s. 175-217; *Zastużeni Pomorzanie...*, s. 108, 110; Z a w a c k a E., *Szkice WSK...*

Elżbieta Zawacka

Wpłynęła data 18.11.95
Ld: 108/11/95

Irena M. Nowakowa
Toruń

Irena Nowakowa
13, Byway Rd.
Leicester LE 5 5TF
Anglaj

Wspomnienie o p. Marii Nowickiej.

W 1937/38r byłam uczennicą Prywatnego Gimnazjum p. Marii Eckmannowej w Toruniu na ul. Rybaki. Naszą nauczycielką zoologii była p. Maria Nowicka. Miała bardzo ujmujący wygląd, zawsze uśmiechnięta, stale śmiejące się oczy jakby nawet trochę łobuzerskie, krok u Niej był zawsze żołnierski.

W ramach tzw. lekcji wychowawczej pierwszą pogadankę miała z nami p. Nowicka. Pamiętam Jej pytanie, miałyśmy Jej powiedzieć co w naszym pojęciu rozumiemy zawiera wyraz Ojczyzna. Jedne odpowiedzi były mądrzejsze inne nawet naiwne ale miałyśmy wtedy 13-14 lat. Po wysłuchaniu naszych wypowiedzi zabrała głos i to była dla nas ucztą duchowa. Mówiła pięknie, Jej dykcja przykuwała nas do ławek. Mam nadzieję, że to co zapamiętałam, będę mogła powtórzyć.

"Ojczyzna to tak jak plaster miodu, jedna całość a jaką ilość komórek zawiera. Ojczyzna to nie kreska na mapie, określająca pewien obszar ziemi, to są tylko granice. Ojczyzna to miasto czy wieś gdzie mieszkamy, ulica, którą chodzimy, parki czy łąki ukwiecone gdzie się bawimy, aleje wysadzone lipami, kasztanami czy sięgającymi do nieba topolami, gdzie skrzętnie zbierają miód pszczoły, gdzie się karmią owady i gdzie słychać pilującego chrząszcza w upalny letni dzień, śpiew ptaków a nawet śmigającą z drzewa na drzewo wiewiórkę.

Ojczyzna to nasza wieś, mająca tyle uroku, tylko ten urok starajmy się zawsze dostrzec, ile uroku mają pobielane na biało chaty wiejskie, gdzie przed domami rosną malwy a na płotach wiszą garnki na słońcu, gdzie wysokie słoneczniki odwracają się do słońca a na progu wygrzewa się do słońca kot. Starajmy się zauważyć gniazdo bocianie na stodole a na łące na wysokich długich nogach naszego polskiego boćka jak łapie żabki dla swych małych boćków. Tam w polu w pocie czoła orze rolnik, nad nim unosi się skowronek towarzysząc mu swoim śpiewem, przechodząc mówi ^{się} "Boże pomagaj lub Szcześć Boże". Wiatr kołysze zboże a wśród zboża czerwienią się maki, kwitną chabry i kakole z których dziewczęta robią wianki na głowę. Ojczyzna to przydrożne kapliczki, gdzie często płoną świeczki i ludzie przynoszą polne kwiaty. To strumyki i ruczaje o kryształowej, czystej wodzie, to nasze potężne lasy pełne ptactwa i zwierzyny.

Ale nie tylko to - Ojczyzna to tradycje przekazane nam przez naszych pradziadów od zarania wieków. To siano pod obrusem w czasie wieczery wigilijnej biały opłatek i to tak wiele znaczące jedno puste miejsce przy stole.

A jajko wielkanocne, którym się dzielimy, życząc sobie jak najlepiej i całemu otoczeniu, a nasze piękne noce świętojańskie, kiedy na Wiśle płyną wianki,

Przecież to przetrwało od czasów pogańskich a ile to ma uroku.

Ojczyzna to nasza historia, okresy zwycięstw i klęsk, wznosy i upadki, nasi bohaterowie narodowi, my mamy kontynuować to co oni zaczęli.

Ojczyzna to nasza piękna literatura, nasza poezja na których wychowały się całe pokolenia, a w czasie zaborów w tajemnicy przed wrogiem cicho czytane wieczorami. Pamiętajcie, że to wszystko co teraz zauważycie będzie kiedyś, kiedy siwizna przypruszy wasze głowy, waszymi wspomnieniami, to będziecie kiedyś powtarzać swoim dzieciom, ich będziecie uczyć tego o czym ja dzisiaj mówię do was. Kto nie kocha tych wszystkich drobiazgów zdawało by się, ten nie kocha Ojczyzny!"

Następnie p. Nowicka przeszła do wytłumaczenia nam co to jest Przynależność Wojskowa Kobiet. Mówiła o zadaniach Organizacji, jej powstaniu. Słuchałyśmy jej z otwartymi ustami. Kiedy zapytała kto chciałby zapisać się do PWK, z małymi wyjątkami prawie wszystkie. Pamiętam moje koleżanki jak Mira Wolska, która w 39r zginęła wraz z matką od bomby, Lilka Kamińska, Iza Gąsiorowska, Jaskólska, Wanda Ottelówna (wraz z całą rodziną zginęła w Stutthofie, będąc ewangelikami nie chcieli zrobić się Volksdeutsch w 4or, ponieważ byli pochodzenia szwedzkiego).

Raz na tydzień po południu zbierałyśmy się w sali gimnastycznej, miałyśmy różne ćwiczenia, bo jak twierdziła p. Nowicka, w zdrowym ciele zdrowy duch. Robiłyśmy wycieczki do dawnych fortów w pobliżu teatru Ziemi Pomorskiej, gdzie była wystawa LOPP, pokazywano nam i tłumaczono jak używać maski gazowej, jak stosować pierwszą pomoc, musiałyśmy oglądać wystawę poparzonych w I-iej wojnie światowej przez gaz iperyt, często kazano nam bandażować jedna drugą, wszelkich wyjaśnień udzielał nam prof. Steczek.

W ramach Polskiego Białego Krzyża odwiedzałyśmy szpitale wojskowe i chorych żołnierzy lub takich którzy ulegli wypadkowi w czasie ćwiczeń na poligonie, a przecież przed wojną Toruń to było miasto wojska.

Latem, na rowerach w niedzielę popołudniu pędziłyśmy do Czerniewic, Cierpic, Suchatówki lub Dybowa, tam uczyłyśmy się różnych sprawności, same przygotowując kolację, gotując ziemniaki a najczęściej jajecznicę, bo to nam najlepiej wychodziło. Były nie tylko zabawy ale nauka.

Nie mogłyśmy się doczekać kiedy zaczną się ćwiczenia. Przyszedł wreszcie dzień, kiedy każda zaczęła strzelanie z łuku. Początkowo niezbyt to nam wychodziło, więc było śmiechu co niemiara a najwięcej śmiała się p. Maria. Po kilku próbach zaczęłyśmy strzelać celniej nawet zdarzało się, że cel został osiągnięty, po takich ćwiczeniach nieraz odczuwało się ból od naciągania cięciwy.

Niestety nie trwało to długo, naszą beztroską młodość przerwała wojna.

Kiedy większość z nas stanęła przed problemem jak nie tylko przetrwać wojnę, ale przede wszystkim nie zatracić godności Polki, myślę, że wysiłek p. Nowickiej przyniósł rezultaty. Wiele dziewcząt wraz z rodzicami zostało wysiedlonych,

inne, które zostały na Pomorzu wydaje mi się, że spełniły swój obowiązek. Zasady wpojone nam przez Panią Nowicką, pozostały w naszych umysłach i sercach. Po tylu latach od owych czasów tak jak mówiła P. Nowicka, pozostały tylko wspomnienia, ale gdyby nie Jej pogadanki i nauki, kiedy wpajała w nas tę wielką miłość do Ojczyzny, kiedy w tak barwny sposób potrafiła nam wszystko wyjaśniać, zastanawiam się czy byłby taki odzew na wszelkie problemy wojenne. Jako młode dziewczynki, każda z nas miała pamiętnik, pamiętam ulubiony wiersz p. Nowickiej, kiedy wpisywała się do pamiętników:

Wszystko się skończy, wszystko przemienie,
 I sen przemienie i cudne marzenie,
 Lecz coś jest w duszy co nigdy nie zginie,
 I wciąż trwać będzie- a to jest wspomnienie.

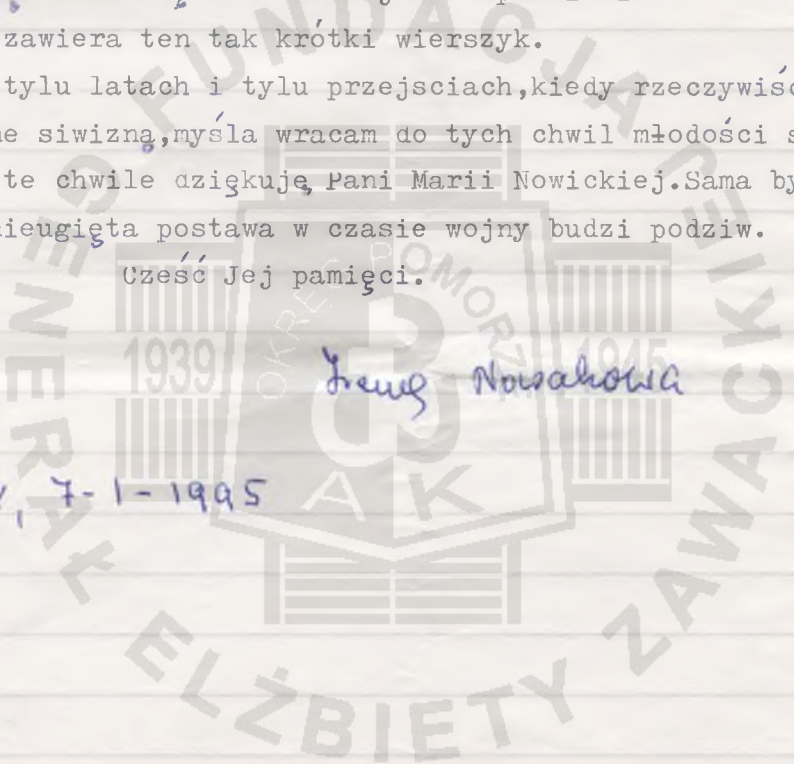
Ile prawdy zawiera ten tak krótki wierszyk.

Dzisiaj po tylu latach i tylu przejściach, kiedy rzeczywiście włosy przypruszone siwizną, myślę wracam do tych chwil młodości sielskiej, anielskiej i za te chwile dziękuję, Pani Marii Nowickiej. Sama była wzorem dla nas a Jej nieugięta postawa w czasie wojny budzi podziw.

Cześć Jej pamięci.

Henryk Nowakowa

Leicester, 7-1-1995

T: 2 - 482/482 Pom.

Wrocław
CISZ

Nowicka Maria

artykuły informacyjne

k. 28

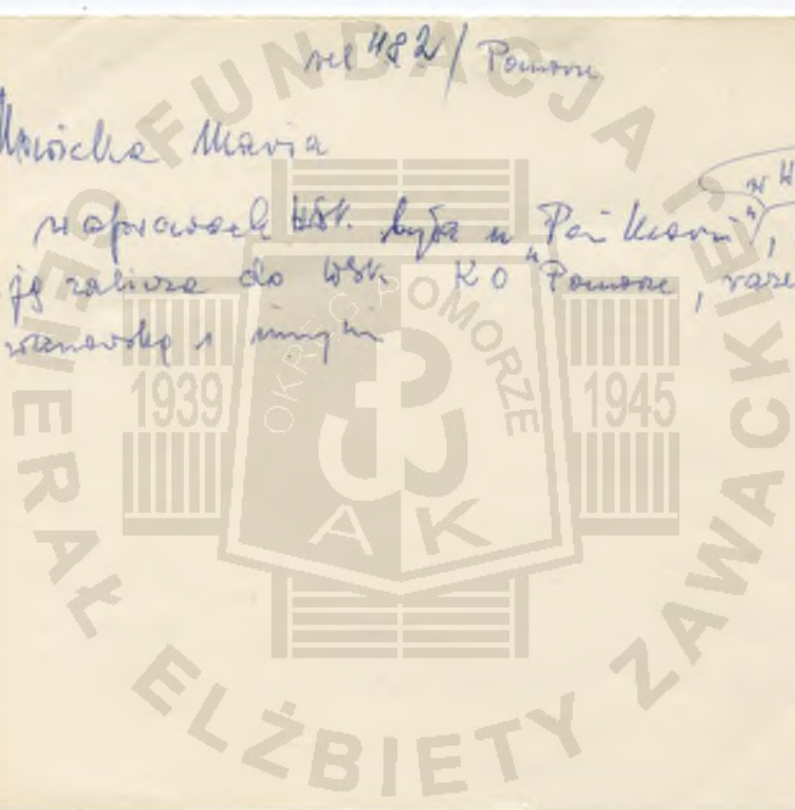
mel 482 / Pomorie

бТотанде
1

Wawicka Maria

naprawosci bisk. byja u Pa' kison', ktora
je zalosa do wsh KO "Pomorie", razem z gud-
stanowka i innymi

W Kertawie

1. Fockard

2

Molwicka Maria ps. Kaskara
nr 44 Hübels kpt
bez odznaczeń

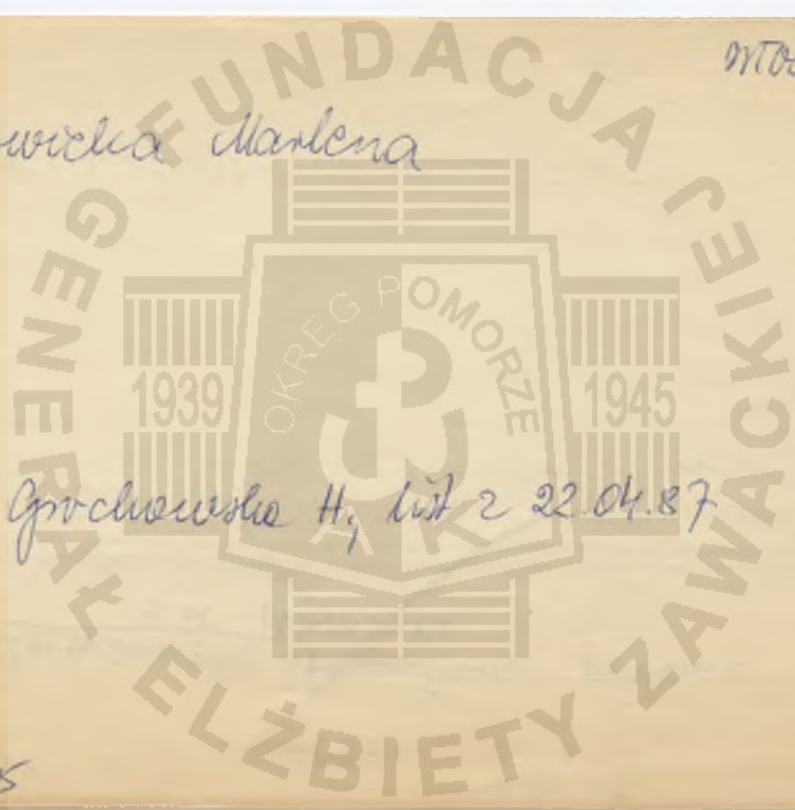
o jawo volny moze napisac
pomyślnie ref WSK obsadu
inowroclaw

a/

Wrocław 3

Nowicka Marlena

T.: Grochowska 11, list 2 22.04.87

20-05

Mowicka Maria

WSK

4

Wrocław

podat g. olszów

zob. wcl. Prudackiej 5 1.

np. Haliny Mulszkiej - Swarykowi (F. 1978) Martena
porównania bliska z Prudackiej - Grynów 2012

Toruni
Włodzawek

mgr Nowicka Maria ps. Marlene

5

ur. 1904? w Włodzawek?

przed wojną nauczycielka biologii w Gimnazjum
Krzysztofa Jaczki w Toruniu. Po wojnie
uczyła w tymże gimnazjum, także w Gimnazjum
Kościuszki i ostatnio przed emeryturą w Studium
Nauczycielskim.

Obok pracy nauczycielskiej jest instruktorką
Przygotowania Wojtkowego Kobu. Ostatnie lata
przed wojną pełniła funkcję Nomenklatury
w Toruniu.

W czasie wojny zaproszona w r. 1941? do
tajnej sieci wywiadowczej PASK, działającej fabryce
verte

W Poznaniu. Sufem sici Maria Marszałkowska
(obecnie Kamińska, Poznań)

M. Nowicka działka na terenie lotniska Tom-
sarskiego w Warszawie (wspieranie do barstkegan)
expicioro Tommia.

Aventurane ... przebywa na ścieżce
W Poznaniu (Dom Zaimora - Fort VII)

Wyzwolenie z grupy kobiet tej samy sprawy
do wyzrania w Lipsku oszukuje me rozprawy
Sondergericht. za Landesverrat - Volksgerichts
hof w Berlinie wyzwolane 18 IV 45 przez
Amerykanów przedłożen przez obóz w Oberlangen

H9K PTH 6
#Foskwell

++ Nowicka Maria

Włodawce
ul. Woźniak

Marianna przyjechała z Warszawy
"Zoska" do Rybnickiej 10
do Getwanowskiej w Warszawie 1915

K 314 / 188711
- motocykl i zaproszenie
zaproszenie 2-krotne i nowato się po
zawieszaniu Maryli
Kto to był "Zoska", jaka historia do Okr. Pa

79

PNK AK

+ Nowicka Maria

1) Dokumenty org. PNK:

Do 1939r. K-tka KOTA w Toruniu. Inż. przew.

2) Sarnicka Halina:

Inż. PNK, w czasie okupacji mieszkała we
 Kołoczanach, gdzie zbierała materiały wypra-
 dowcze [dla Samodzielnej Komórki Wypradowczej
 PNK obejmującej Poznań, Leszno, Rawicę, Środę,
 Kołoczanek]. Aresztowana w domu 3. V. 1943.

Mieszkała w forcie VII w Poznaniu, wywieziona
 na dalsze śledztwo do Lipska-Grodnicki. 19. IV 45.

Nauczycielka, ur. 26. V. 1905 w Berlinie, córka
 Władysława i Władysławy.

verte

3) Inf. w relacji Jrewy Przedlańskiej: dot. aw. czasu przez
Na zlecenie M. Hanickiej, zam. we Włocławku
ul. Marchlewskiego 29 m. 17, Jrewa Przedlańska
organizowała we Włocławku punkty sanitarne.

Ratyński -
19. V. 80

Maria Nowicka "Marlene" 8

- Uwagi do biografii sponzowanego przez E. 7. 10. 21 81 +
1. Wiersz 4 - w odpisie ze zbiorów JM omyłka w dacie:
jest 1936, powinno być 1926
  2. cytaty z listu Halszki Kulerak - Sarneckiej:
" O fajnym nauczaniu we wrocławskiej nigdy nie
wysłałam napewno kogoś tam poduczać, ale nie
haleśała formalnie do TON'u "
o myłki cłożęsczej
  3. W sprawie Toboju w Oberhausen: " Po opuszczeniu
Lipska pojechaliśmy z grupą naszych
kolonistów niemieckich do Northeim. Po ar
verke

po przekroczeniu granicy obozu Anglikom
bardzo się pogromyły warunki bytowe, kilka
młodych koleżanek pojechało na poszukiwanie
oboza AK i znalazło Was w Burze. Ze zgodą K-ki
p. Szymbkiewicz pojechałyśmy do Was, no i rente
już masz.

Ta "renta" to pobyt w Darmstadt koło
Frankfurtu nad Menem, gdzie mamy
w przygotowywaniu licealistek do matury
zorganizowanym przez K-kę obozie kpt. Marie
Röschow, "Jug" przy najbliższym sąsiedzie
Elzbiety Kuksi i innych matczynek. Z obozu
powrot do kraju.

482 P - Wtatawek 9
Nowicka Maria
wz. rel. Sprynyńskiej Przedlaskiej Trewy (135P).
Nowicka zlecata Sprynyńskiej organizo-
wanie punktów sanitarnych, zbieranie
lekarstw i opatrunków z miejscowych
apteek.

Motrička Maria

lotocavce 10

206 vspomienka H. Kulerak z Fortu VII
str 4

pry arestovanim Habala v Ravensbr^{1.V.43} zadržano
listy M. Kucielky, vsmutky "mam juze narodovaly
dla Stefane" (Stefan Kame-sarka vypral
Momske prozvanke)

str 10 "instruktorke PZK, zamieškata u lotocavce
arestovane u domu na pocrptan nape 43 v
zbirova matricaty vyrieklova "

str 7 ke vrilkavoc 1941 (a more 1970) jetken u Habala
v Ravensbr. moji mi se spatyke sly z Kucielky, se Kame-
sarka listy u list. 7

1. 2. 482 p. 3. WSK - W. Tolson 11

4. ⁺⁺ Nowicka Maria 5. Nowicka

6. "Marlene"

8. Władysław i Władysława 9. ur. 26. V. 1905 r. w Berlinie

10. Władysław (szkolenie wojenne) 11. grudnia 1978 r.
ul. Dąbrowskiego 29 m 17 11a aresztowana 3. V. 1943
w Władysławie w domu
w Fort w Poznaniu potem Lipka
Wyzwolenie 18. IV. 1945 r.

12. Rel. Sammeluj
Wład. Maria Wład. Szynka br. PWR w Poznaniu w latach 1939-45
K 314 / 18811 Wprowadzenie Verbe

Przedk. 1941 - 2.V. 1943 242 AK Toruń Włocławek - Poznań
Kowicka Maria ps. "Storkus" nr. 26.V. 1905, w Berlinie
córka Władysława i Władysławy. W 1923 ukończyła
gimnazjum we Włocławku, a studia biologiczne w Po-
znaniu. W 1926 podjęła pracę naukową w Inst.
w Przyrodniczym Gimnazjum w Poznaniu.
W 1935 zaczęła pracę w Gimnazjum im. Król. Jadwi-
gi w Toruniu. Była też instruktorką P.W.K., pełniła
funkcję komendantki miasta Torunia.
W czasie okupacji niemieckiej w Włocław-
ku gorliwie pracowała w sklepie miewiecznym
zaprzysiężona na Wielkącie 1941 (a może 1940?)
do tajnej sieci wywiadowej zbierała materiały
wywiadowe dla tamczasowej komendy wywiado-
wej P.W.K. obejmującej Poznań, Kępno, Rzeszów, Środę
Włocławek, Albinów 3.V. 1943 w Włocławku dołączyła
do Włocławku w ramach 2 wydziału powiatowego, była
wizytantką w Forcie VII w Poznaniu, potem wywieziona
do Lipska. Oszwobodzona 19.IV. 45 przez Wojsko alianckie, prze-
stała działać w partii w październiku 1945r. Po wojnie pracowała jako
nauczycielka biologii w Liceum w Lic. Ogólnokształc. im. P.Ko-
ściuszki w Toruniu, w Studium Przygotowawczym dla Studentów
Wydziału i Studium Wameryantologii w Toruniu. Po przej-
ściu na emeryturę zamieszkała we Włocławku
gorliwie zmarła w grudniu 1978r. / 24 85 - 1

Wrocław
Mosciska Maria
na 2 listy Heleny Gradlewskiej III 87¹²
Marlene wyjechała z Lem i Rydzewskiej
do Giesingowej Jadwigi vel Pabł
dla nowego ramie kontaktu.
na miejsce on

Włodowice

13

Nowicka Maria
pseud. "Marlene"

zakończona komendantką PWR Janiny Urszuli
Bednarskiej zaprosiła ją w marcu 1943 r.
i poleciła jej zbieranie odpowiednich informacji
o celach utrzymywania kontaktu z ludźmi w odro-
żnieniu. Kontakt z J. U. Bednarską
trwał do aresztowania "Marleny" w maju 1943.

rel. Janiny Urszuli Bednarskiej — K-147

KP-1193

Włodzisławec
WSK - AK 14

Nowicka Anna

ps. "Marlena" przedwojenna naucz. biologii
w liceum im. Wolności w Toruniu,
organizatorka WSK Włodzisławec, działy:
sanitarny, łączności, wywiadowy, gospod. - Rea-
ktywistyczny, opieki nad jeńcami, łączności
kontakt z Sławnem, od 1941 wzięta
z niemiecką wywiadowczą kwaterą w Łowiczu
z siecią w Toruniu. Łącznik Ryszard J.
ps. "Janek". Dział sanitarny - szeroka działal-
ność, szkolenie sanitarne, szkolenie Rosp.
Łączniczek. Aresztowana 3 maja 1943 *verte*
do Włodzisławca ✓

przez poznańskie gestapo. Zgromił „Zosia”
arrest. pseudopodobnie podał nazw. No-
wickiej sę. zmieniając rolę „Zoski”.

Instytut Pomorski... s. 108-110

J. K. 1994

Włocławek

AK 15

Nowicka Maria, ps. "Martyna"

piętna obywatelka wienowiczkim Wojtkowej Sturley
Włocławek na Pomorzu od porzysku 1943v. do aw-
ntowicze 3.5.1943v.

Womowicki U., Obywatel Pomorze Armii Włocławek. Od
"Gumowicki" do LSN-u, LPH, 1993, nr 4 (146), s.86

MLF94

N₁

†KOWICKA Maria
"Marlena"
Pomorska WSK, p. o. kierownik
od powstania 1943 do aresztowa-
nia 3 maja 1943 r.

AK rozwój organizacyjny
red. K. Komorowski
wyd. Bellona W-wa 1996 s. 372

Witoldów

AK¹⁶

na

Pomorze

POMORNE

R174/11061awek
II

WIS.K. - AK

†
†
73

MONICA MARIAPs"Ma

██████████

ps" Marlena"

c. Władysława i Władysławy s.c.

ur. 26maja1905r.

w Berlinie

zm. XII. 1978r

we Włocławku.

verte

Zródła; ... osniak. "Polskie Organizacje Wojskowe
w Wielkopolsce w latach okupacji hitlerowskiej
Studia do dziejów Wielkopolski" s. 20 str. 201.
Włocławek

N.B

Rel. H. Kulcsak, J. Bednarskiej, H. Giełwanowskiej,
J. Nychłowskiej i H. Grochowskiej w zbiorach listów
tytułowej Zawackiej która te relacje o "Marlenie" spisała.

H. Nowicka była instruktorką P.W.K.

W okupację: w siołce wywiadowczej instruktorek P.W.K. z
siedzibą w Poznaniu. Tam nią kierowała H. Marszałkowska.
Organizatorką siatki - Maria Wittek. w Warszawie.

Od grudnia 1941r była zaprzysiężoną w ŻWZ-AK.

w 1942r. kierownicza referatu WSK. w Inspektoracie
we Wrocławiu. Aresztowana 3.7. 1943r w związku z wy-

padem Poznania. Nieco w Forcie VII w Poznaniu potem

wieśnienie w Lipsku. Wzięła grupę instruktorek. Wywołana
18 września 1945r. w Obojcie w Obojcie w październiku 1945r

✓ Nowicka - Giełwanowska

a

PLIX Ak-Wschod
Poznań

Przewodniczka Maria Nowicka, ur. 1905 r. 18
Komendantka Koła Lokalnego PWK w Toruniu. Referentka
WSK Inspektoratu AK w Włocławku. Członkini siatki wy-
wiadowczej o kryptonimie "PWK", ps. "Marlena". Więziona
w Forcie VII w Poznaniu i w więzieniu śledczym w Lip-
sku. Zmarła w 1978 r. we Włocławku i tam pochowana.-

Azdyccie (zł. archiw.)
do Lubliwie

HSz.

ELŻBIETY ZAWA...
1939 1945

5212

8/

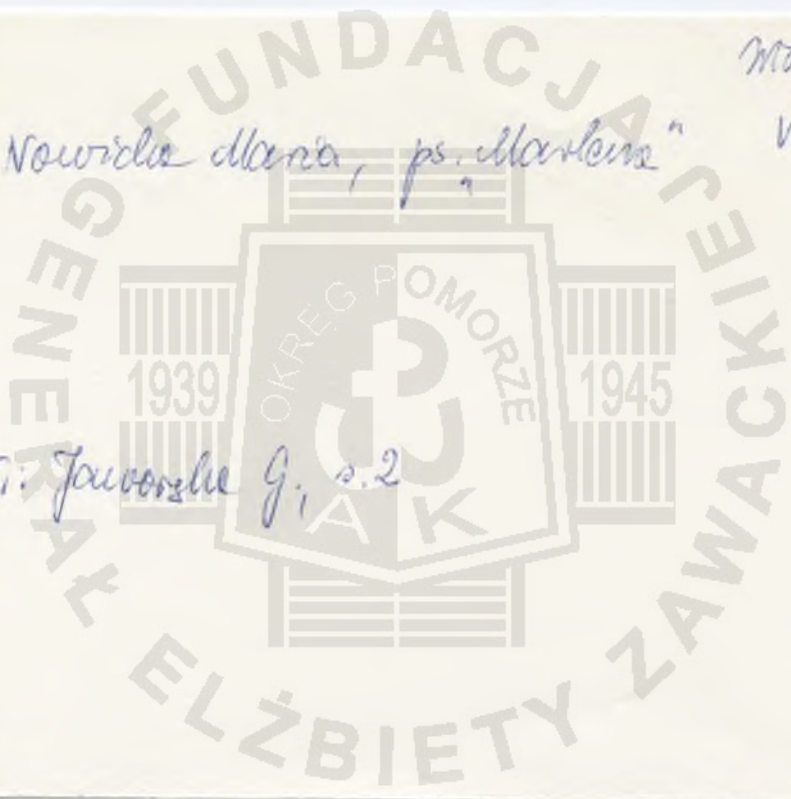
Nowicka Maria, ps. "Marlene"

Motocycle

WSK 19

T. Javorzka G. s. 2

KP-95

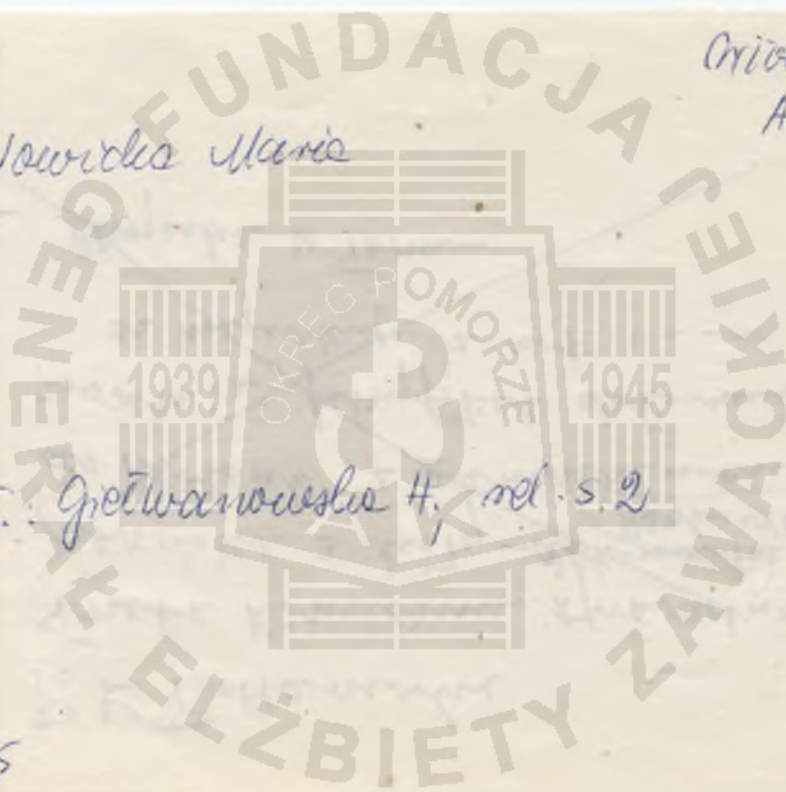
a,

Nowicka Maria

między
Ak 20

T. Grotwanowska H. mel. s. 2

WP-95

FK 22
Wrocław

NOWICKA Alina
ps. "Chawlena"

Urodz. 26.V. 1905 r. w Berlinie. Wyrađow wy-
wi siatka JSFK. Ref. WSK Jusz FK Wrocław.
Arrest. przez gestapo poznańskie 2.V. 1943 r. Wyw.
do obojowia w Lipsku. Jara śmierci. Wodowa
ku przez wojska amerykańskie. Wrota do do-
mowa. Zwierca w 1948 r.

Zob. St. Jusz Sowińskiej T. II. str. 132
Fund. "Archivum Som. FK".
Juni 1996 r.

Wrocław 2001

a

Nowicka Maria

Wrocław,
WSK, 23

ps. „Marlene”

Schmidt. WSK we Wrocławiu.

Organizowała WSK w Inowrocławiu

zob. T: 52-959/259 Jaworska Genowefa
s. 1/1 s. 3-4 Imp. Janni

Wsk. II 102

Mouicka Maria

Włodzisław
AK 94
K-482/482 Pom

Informacja o M. Mouickiej referentki WSK Inżn. Włodzisław,
do 1943 inedy została aresztowana

Zob. Muszkiemier "Udział kobiet..." str 102
maca magisterska, biblioteka FAAPAK
31. VIII. 2005 wk

25

MARIA NOWICKA, ur. 1905. Komendantka Koła Lokalnego PWK w Toruniu. Referentka WSK Inspektoratu AK Włocławek. Członkini eksterytorialnej siatki wywiadowczej KG AK o kryptonimie „PWK” we Włocławku. Ps. „Marlena”. Więziona w latach 1943-45 w Forcie VII w Poznaniu i w więzieniu śledczym w Lipsku. Zm. w 1978 we Włocławku i tam pochowana.

zob. E. Zawacka, Czekając na rozkaz, Lublin 1992,
s. 305
2011.05

Nowicka Maria

Janina
DVK 26

zob. J: M: 290/290 Dom.

Dakel'ska Stefania (poze Dom.)

W& 1x'05

Nowicka Maria

Wto cęwek,
w SV. 27

zob. Lio'łkowski B., Polska
Podziemia na Gynjwach...

Tommi 2008, s. 201, 202, 203, 218,
219, 242.

h2. X'114

Nowicka Maria
ps. "Marlene"

Współczesność
WSTK 28

zob. Wojtkiewicz H., Marylka...,
Kraków 2005, s. 117, 123.

WR, IX '13

K-482

AK- Włocławek

++
Nowicka Maria

Nowicka Maria

